

М. А. Суховій

Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

КОБЗАРСЬКЕ МИСТЕЦТВО ЯК ОДИН З ПРОВІДНИХ ФАКТОРІВ ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті автор торкається глибин зародження кобзарства, його впливу на формування патріотизму в козацькому середовищі, розкриває етапи відродження співогри народних гомерів та їхній вплив на плекання національної ідеї.

Дослідник особливо наголошує на завданнях молодого покоління кобзарів, як єдиної ланки глибокої народності старовинних дум з мелодикою і тематикою сучасності. У статті розкривається широка панорама тяжких кобзарських доріг, кобзарського сміливо – правдивого слова й героїзму кобзарів наших днів.

Ключові слова: виховання, духовність, кобзарство, кобзарі, молодь, народ, нація, національні цінності, фольклор, формування.

Постановка проблеми. Виховання національних цінностей – справа важлива й потрібна, тому кожна держава, кожна нація таке завдання вважає першочерговим і невідкладним.

Будь-який народ, якщо він хоче вижити в розбурханому морі сучасності, мусить зберігати і плекати свої національні риси. І в першу чергу, риси духовні та моральні. Тобто залишити для себе все найкраще з національної ідентичності, яку виробили й зберегли його пращури. В українців це – лагідність характеру, співпереживання за ближнього, незлостивість до ворога, доброчинність у ділах, а ще – пошанування роду, своєї історії та традицій. Пошанування своєї історії, і свого роду – чинник багатогранний і багатовимірний. У його основі не тільки знання історії краю чи наслідування традиції батьків, а й сприйняття історії душею: із болем, із гіркотою, переживаннями, сльозою гордості та радості.

Саме національні цінності можна визначити як найважливіші риси особистості, які включають у себе почуття та прояви любові до рідної землі, свого народу, готовність до праці в ім'я України. Під «національними цінностями» ми розуміємо складне психологічне утворення особистості, що є самоусвідомленням причетності до нації, спонукає до національного самоздійснення та зорієнтовує особистість на працю в ім'я розвитку своєї держави. Виховання національних цінностей передбачає усвідомлення молоддю своєї етнічної спільності (мови, території, культури), відчуття своєї причетності до розбудови національної державності, патріотизм, що

сприяє утвердженню власної національної гідності, внутрішньої свободи, гордості за свою землю.

Мета статті – аналіз виховного потенціалу українського кобзарства як дієвого засобу формування національної свідомості молоді.

Аналіз актуальних досліджень. Повноцінне національне виховання відбувається на основі національних цінностей та ціннісних орієнтацій. Проблеми ціннісного виховання та навчання, його впливу на формування національної самосвідомості посідають чільне місце у дослідженнях І. Беха, М. Боришевського, Т. Бутківського, П. Ігнатенка, Л. Крицької, В. Струманського, О. Сухомлинського, Б. Чижевського та інших.

Виклад основного матеріалу. Духовність українського народу глибоко і всебічно відображена в його творчості. Народні пісні, легенди, казки, оповіді, приказки, прислів'я, народна драматургія, ігри, танці, вистави є відбиттям широкого діапазону виявів духовності.

Багато вчених досліджуючи зміст та методику використання національних традицій, підкреслюють їхнє значення для усвідомлення молоддю цілісності культури народу, наступності духовного життя в далекі часи і в сьогоденні.

Надзвичайно актуальною при вихованні національних цінностей є українська народнопісенна культура, яка поєднує в собі виховний потенціал. Саме в народній пісні відображається багатовікова історія народу, його традиції, звичаї, обряди, мова, природа рідного краю, виховується любов до свого народу та емоційне сприйняття дійсності.

Також одним із засобів плекання національної самосвідомості є кобзарство з його народними піснями, псалмами і думами. Український епос є предметом нашої національної гордості і щирих захоплень сусідніх народів. Про це говорять не лише наші вчені, а етнографи далеких країн. Найвище поцінування йому виголосив англійський вчений В. Ральсон [9]. Кобзарство – явище глибоко-історичне, і суто національне. А в поєднанні музичного супроводу і голосу бандуриста – ще й більш проникливе в душу слухачів, ніж інші різновиди плекання національної самосвідомості. Щодо історичності, то зазначимо, що співогра сягає ще часів «віщого Бояна» і «кошунників» та «кобників». Очевидно, ім'я Боян пішло від слова «баяти» (зачаровувати, заворожувати). Перегляньмо працю «Дохристиянські вірування» митрополита Іларіона. У ній із «Алфавіту» XVII ст. слово «баяти»

подається так: «Обаяние – чародеяние, еже бесовским злехитрством яству или питие наговаривать, человекам смерть творит».

Очевидно «баяння» (чародіяння) мало кілька граней. Його можна було розуміти і як зачаровування музикою та співом, які здатні проникати в душу слухачів, переносити їх в оспівувані часи та події, здатні пробуджувати гнів до несправедливості чи поневолювачів. Микола Аркас у спогадах про свого батька розповідав як на нього вплинула співогра кобзаря Терешка Пархоменка: «Ніколи не забуду того простого сліпця, натхненного самим Богом! Його пісні були надзвичайні, невичерпні сюжетами з минулого України з незвичайно багатими інтонаціями; вони були найпрекраснішою, найзворушливішою апотеозою української бувальщини [7].

Друга грань – це віра людей в те, що співці-бандуристи (гусярі, лірники) є справді чарівниками і їхні похвальні співи наділяють слухачів силою і славою. А пісні осудливі, лайливі, прокльонні – можуть завдати шкоди і здоров'ю тим, до кого вони звернені. Навіть ще на початку ХХ ст. серед кобзарів та лірників можна було почути співи «на живіт» (на життя) і «на смерть». В них заклинання нечистого, заклинання пошестей-хвороб. З цього репертуару науковцям відома «Пісня про Жачку» [24]. Пісні-гімни «на живіт» (на життя) найчастіше виконували співці-бандуристи перед військом. Браві молодії та закличні слова епічного співу надихали дружину на перемогу і, як вірилось дружинникам, відвертали від них смерть. Подібну роль перед військом в англійців виконували скопи, у болгар – падури, у казахів – жирау, у сербів – військові гусярі. Кошунники – це співці міфів, язичницьких переказів (кошунів). «В кошун место пресловных делес повести сказывати». І ще «Исполнец есть всегда хоулы и старча кощуны» [22]. «Кобники» або «нарочиті кобники» – це ті, які під час співогри виспівували долю. На думку деяких науковців слово «кобь» рівнозначне сучасному слову кібець і пов'язане із гаданням за пташиним польотом. Згадаймо: «чари деяку и коби зряху» [25].

Зв'язок співогри кобзарів (гусярів) з віщунством тривав довгі роки. До нас він дійшов у народному вислові: «Кобзар по всьому світу вештається і долю співає». Про кобзарське вештання (пророкування) згадується і у відомій псалмі про Лазаря: «Нехай би я помеж ними хоть пророковав од Господа-Бога пророчества ізвіщав, уже б я своє срібло-злото на церкви давав, і нищих, убогих добром наділяв...» [15].

Віщунство кобзарів – це не вигадка. По-перше, кобзарем ставав не кожен охочий, а той, хто крім охоти ще мав і хист, та свідомо приносив себе у жертву заради пробудження в народі власної героїки. Оце пробудження і було здійсненим віщунством.

Щодо принесення себе в жертву, то кобзарі були першими в списках гнаних владою на страту.

Кобзар Єгор Мовчана розповідав про те, як його арештували жандарми на Харківському базарі в 1915 році. А влада звинуватила бандуриста в тому, що він в окупованій німцями Великій Писарівці на похоронах односельців співав заупокійних молитов. Кобзар Євген Адамцевич скаржився на міліцейську розправу над ним на Роменському базарі. Викладач Сумського музичного училища Микола Литвин розповідав, як йому довелось видиратись із рук радянської міліції, яка прагла потрощити «бендеровський ігральний інструмент». «Трощіть ребра, та не чіпайте бандуру», – молив міліціантів кобзар. А вирвавшись, цілу ніч переховувався в заростях кукурудзяного поля.

Харківського кобзаря Кучугуру-Кучеренка влада обклала непосильним податком і за його несплату конфіскувала бандуру, а тоді й самого розстріляла. Та що кобзарі! Навіть майстрів бандур висилали на каторгу. Майстер з Курюківки (Чернігівщина) Олександр Самойлович Корнієвський за виготовлення «націоналістического інструмента» «відбував десятирічку» в Тохтамигазі [8].

Голос бандури був страшний для влади своєю правдою тому, що кликав народ до волі, до незалежності своєї держави. У давнину кобзарі співали:

«Добре ж було, добре	Усі дзвони дзвонять.
Нашим батькам жити,	Осаули з козаками
Що не знали наші батьки	На панщину гонять.
Панщини робити.	Була Польща, була Польща та стала Росія...
А тепер в неділеньку	Ой побила тепер же нас лихая година» [17].

Кобзар Ляшенко у с. Ворожба (Лебединщина) в 1926 році співав:

«Наші красні комісари, що ж ви наробили:
Із нас кожні поздирали, собі галіфе пошили» [12].

Тож для влади ворожим було навіть слово «кобзар». Насправді ж це – величне і горде слово. Поява кобзаря серед простолюду вже означала воскресіння національного духу, будила до національного самовизначення. Його співогра відкривала людські серця і вони всотували в себе героїку своїх пращурів і гартувались до виборювання правди.

За мудрим висловом Михайла Стельмаха, українська дума вирощена «Терпкими соками суворої і величної історії, волелюбності народного серця і незміреною любов'ю до рідної, навіть засіяної зерном і кров'ю землі» [13].

Як стверджував український радянський літературознавець Володимир Коряк, думи виникли «в добу військових заворушень, в умовах дружинного побуту (...), а міфо-епічні форми епосу, якими є козацькі думи, відомі з XVI віку, хоч зародилися ще раніше [18].

Те ж саме про думи сказав О. Дорошкевич: «Думи виникли серед козацьких загонів, коли козацтво виступило на історичну арену, як певна соціальна група, й розпочало боротьбу з польським великовласницьким панством» [14].

Деякі дослідники фольклору вважають, що думи, як священний заповіт і святе письмо козацтва, мають витоки з невільничих плачів чи плачів за небіжчиками [19]. А коли так, то є підстави говорити і про ще глибші часи створення народних дум...

Сумщина, як виокремлена частина Полтавщини, Чернігівщини та Харківщини несла у собі й пісенне багатство цих областей, в тому числі багатство пісенного фольклору. Це засвідчують і записи народного епосу в краї, і чисельність самих кобзарів. Скажімо на Лебединщині були відомими кобзар Степан Топірець та січовий бандурист Семен Чапля. На Кролевеччині – Василь Житченко, Іван Іванченко, Грицько Риндя та Соколовський. На Велико-Писарівщині – Захар Менший, Яків Куктенко, Степан Луцек, Григорій Кожужко, Степан Паслюга та Єгор Мовчан. На Конотопщині – Степан Боярчук, Прохор Уласенко, Олександр Ковшар, Віктор Кухта, Іван Кухта, Настя Ленчик, Максим Лісовенко, Андрій Марута, Максим Матюха, Антін Нечипоренко, Олексій Нечипоренко, Пилип Нечипоренко, Семен Нечипоренко, Петро Потятко, Павло Супрун, Карпо Дейнека, Пилип Рожченко.

На Роменщині нам відомо понад два десятки кобзарів. Серед них і вчитель Остапа Вересая Юхим Андріяшівський, і вчитель Євгена Адамцевича Мусій Олексієнко.

Саме на Сумщині вперше стало помітним явище злиття древніх традицій кобзарства з новим музичним професіоналізмом. Цьому значно послужила перша вітчизняна професійна Глухівська музична школа, діяльність якої відома нам ще від вересня 1738 року. В ній навчалися юнаки з довколишніх територій. Вчилися співу та гри по нотах на народних інструментах: скрипці, бандурі, гусях. Тут готували хористів та бандуристів в основному для потреб дворів вельмож, але чимало вихованців школи розходилися «по домівках» і були неабиякими регентами, хористами чи бандуристами. Як стверджував професор Сумського педагогічного інституту імені Макаренка Павло Охріменко, саме вони були першопрохідцями у вітчизняному музичному професіоналізмі [20].

Другим музичним осередком у XVIII ст. було містечко Велика Писарівка. Тут громада влаштувала притулок для бездомних лірників та бандуристів. Прибуваючи до притулку «на зимування», незрячі сліпці приносили сюди і твори певних «музичних шкіл»: чи то суто народних перейнятих од вчителів із Глухівської школи, чи од котрогось професійного співака. Подібні мистецькі центри були в Охтирці, Глухові, Ромнах, Кролевці. В основному тут були носії древніх традицій кобзарства, як у манері виконавства, так і в репертуарі та кобзарських звичаях. Утворення нової формації серед кобзарства ми відносимо вже до початку ХХ століття, а саме до 1902 р., коли в Харкові відбувся XII археологічний з'їзд науковців з україністики. Значну частину з'їзду було присвячено кобзарству. Гнат Хоткевич на з'їзд запросив кобзарів, які демонстрували різні способи гри. Він звернув увагу на древності традицій кобзарства, на народності їхньої музики і поетичності пісенного викладу. По тому багато із обдарованих інтелігентів України і собі долучились до кобзарства.

Саме на цю пору припадає і становлення відомих кобзарів Євгена Адамцевича (навчався у кобзаря М. Олексієнка (м. Ромни)) та Єгора Мовчана (навчався в кобзаря Пасюги (с. Велика Писарівка)). Від Пасюги Мовчан перейняв думу «Невільничий плач» та думу «Про трьох братів самарських». А ще чимало історичних пісень: «Ой, Морозе-Морозенку», «Козак Максим Залізняк», «Про Турбаївське повстання» та інші. Адамцевич перейняв у Олексієнка думу «Про козака Голоту» та «Про Марусю Богуславку», а ще (частково) «Козацький марш». В його репертуарі були українські історичні пісні «Про Семена Палія», «Про козака Супруна». Були

й пісні на слова Миколи Вороного та Тараса Шевченка.

У залежності від потреб часу в репертуарі бандуристів з'являлися й нові пісні та думи. Скажімо, в буремні роки революцій Є. Мовчан співав пісню «Про лейтенанта Шмідта», а в часи голодомору пісню «Про продподаток». Євген Адамцевич теж відгукнувся на події своєї доби. Роменчани ще й тепер пам'ятають слова його пісні-туги:

Щось у мене на серці журба: в центрі міста велика тюрма,
А в тюрмі тій сидить «сіль землі», ті, що зараз їх звать куркулі [1].

Репресії радянської влади щодо кобзарів змусили багатьох залишити пісенне ремесло, а інших – дати владі «відкупного» у вигляді замовленої владою пісні. Так у репертуарі Є. Мовчана з'явилась «Дума про Леніна», а в Адамцевича «Пісня про Леніна». Допмагаючи владі таврувати кобзарство письменник Юрій Смолич дав ось такого відкупного: «Кобза захоче в собі певну небезпеку, бо надто зв'язана з націоналістичними елементами української культури, з романтикою козацької Січі Запорозької. Це минуле кобзарі намагалися воскресити... На кобзу тисне середньовічний хлам жупана й шароварів» [21].

А Микола Хвильовий (Фітільов) навіть радив «вбивати колом закобзарену психіку народу». Микола Бажан теж кинув вирок кобзарству: «Помреш як собака, як вигнаний зайда, догравай, юродивий, спотворену гру» [5]. Газети тих часів аж рясніли матеріалами, які «викривали дійсне обличчя кобзаря». «Сумнівні бандуристи під виглядом народної творчості протягують старий націоналістичний мотлох». «Українські націоналісти... утворювали школи кобзарів, які популяризували націоналістичну галімать, отруюючи нею трудящих і особливо відсталу частину трудящих – села» [4].

Євген Адамцевич письменнику Б. Ткаченку хвалився: «Недопойму, чого влада боялася мого «Запорозького маршу»? Та він же був у мене без слів, сама музика. А владу і від нашої музики трясла трясця. Виступав я колись у Москві. Так от коли я самовільно заграв цей марш – адміністратори погасили мені на сцені світло. Я ж сліпець, мені їхні вимикачі ні до чого. А на слухачів це подіяло підбурююче. Темінь – хоч у вічі стрель, а в тій темноті бандура аж витанцьовувала марш».

Київський письменник Микола Архипович Шудря, відвідавши кобзаря Є. Адамцевича в Ромнах, розповів таке: «Жив кобзар у Ромнах. Тихо, скромно, під наглядом. Я ледве через секретаря міськкому партії добився,

щоб його зняти на плівку, бо КДБ не дозволяло. Задумали зняти його за грою на базарі серед людей. Але він, зодягнений у все чорне, що мав, примостився у бур'яні неподалік туалету: знімайте! Довелось вмовляти старого: «Сядьте з бандурою на базарі, ще якусь і копійку заробите». Він послухався. Скільки людей зібрав голос його бандури! Адже багато хто знав про його віртуозну гру, та мало чули – не дозволяли грати старому. Юрко Ткаченко, оператор, зробив тоді незабутні кадри. Поїхали на стадіон озвучувати гру, а для запису техніка тоді була громіздка, ціла машина. Після запису кобзар попросив: «Дайте послухати». Увімкнули. А він: «Голосніше! Ще дужче! Дужче, бо не чути!» Хитрий дід: він змусив нас зробити таку гучність, що його дума про старе життя лунала над усім містом. А кінчалась дума так:

«Били тебе з усіх боків, з усієї сили.

І хрещені, й нехрещені сусідоньки милі...

Та уміли давать здачі сини України».

Усе це звучало на ціле місто. А йшов 1968 рік. Тоді негайно прибули хлопці з місцевого КДБ, нашу машину заарештували і всю плівку змили [16]. Та що там «Думу», навіть «Запорізький марш» було заборонено виконувати в Україні. Тож щоб марш хоч іншим можна було заграти, його довелось приховувати під різними вигаданими назвами. Скажімо: «Марш Богдана Хмельницького», чи «Запорозька похідна».

Ми навмисно зосередили чимало уваги читача на гонінні кобзарства, аби показати його живучість і народну підтримку. Хай навіть увагою, хай навіть окрайцем хліба чи теплою ночівлею, хай навіть скупюю сльозою. Та підтримка і була неабияким магнетизмом у відродженні кобзарства.

За радянських часів перша хвиля відродження розпочалася із проголошенням так званої «українізації». Це 20-ті роки ХХ століття. Тоді були організовані Перша українська художня капела кобзарів, Показова капела бандуристів «Укрфілу» та ряд капел в областях і районах. Зазначимо, що наше визначення «відродження» варто вважати дещо перебільшеним. Умови в капелах нагадували колгоспну форму праці. Оплата – трудовень. За кожним колективом закріплювався політрук, виконавців примушували брати підвищені соціалістичні зобов'язання, викликати сусідні художні колективи на соціалістичні змагання. Керівниками капел влада призначала не українців. Так Першу Київську капелу почергово очолювали росіянин Михайлов та євреї Захарій Аронський та Самуїл Берман. В капелах інтенсивно

запроваджувалось стукацтво, що призвело до «чистки» кобзарів [2]. В різні часи були знищені й відомі кобзарі Сумщини: Максим Матюха, Пилип Рожченко, Карпо Дейнека, Степан Пасюга та ряд інших. Влада почала тихцем нацьковувати музичні колективи до гризні між собою. Цькувала і записувачів фольклору, і сам фольклор. Ось більшовицькі репресії і погасили першу хвилю відродження кобзарства в Україні, а завершив те гасіння арешт сотень незрячих кобзарів та лірників-сліпців, які потім були відправлені або в сніги Сибіру, або постріляні в яругах під Харковом. Олесь Бердник у своїх «Роздумах фантаста» під назвою «Де ви, кобзарі?» подав свою розмову з Є. Адамцевичем. Він запитав Адамцевича: «Чи багато є в Україні кобзарів? Чи не перевелись вони?». – «Було до війни вдосталь». – «Де ж вони поділися?». – «А де подівся чистий Дніпро?». – «Так тут... техніка, хімізація, засмічення...». – «І з кобзарями... така ж хімізація, – невдоволено буркнув сліпець. – У тридцяті роки збирали їх... кількост під Полтаву... Біля тисячі до Харкова... Кобзарі радо поїхали... У вишиванках, у святкових строях... І жоден не повернувся» [3].

Друга хвиля відродження кобзарства припала вже на 60-ті роки минулого століття, коли столицю України розбудили виступи молодих кобзарів Миколи та Василя Литвинів. Саме тоді в Україні знову залунали і «Євшан-зілля», і Симоненкові «Лебеді материнства», і «Запорізький марш». У пресі почали з'являтися розвідки про кобзарів минувшини. А Богдан Жеплинський (м. Дрогобич) завершив титанічну працю – уклав двотомний довідник про кобзарів, бандуристів та лірників. На жаль, уже нова хвиля репресій українства в 1972 році наклала на кобзарство ще одну негласну заборону. Нині великими популяризаторами кобзарства в Україні є Володимир Кушпет та Михайло Хай. Несуть у люди кобзарську пісню-думу і молоді виконавці: Е. Драч, П. Зубченко, О. Кіт, Р. Козленко, Т. Компанійченко, І. Кушнір, О. Савчук, Т. Силенко. Після проголошення незалежності України люди краще пізнали свою історію, прониклися духом волі. Тож потяг до правди ішов навстріч від кобзарів до народу і від народу до кобзарів. Пригадується цьоголітній приїзд до Лебедина харківського кобзаря Олександра Савчука. Молода людина із вересаївського типу бандурою, сиділа на вході у велелюдне торжище і співала псалми. Ми не станемо наголошувати, що до ніг кобзаря щедро сипалися пожертви, наголосимо лише на величезній увазі людей до співу, на людському

пошануванні кобзарства, як відродженої гілки нашої історії. Чудова гра, приємний притишений голос..... Псалми молитовні, псалми настановчі. Запам'яталась псалма про змія Смочище, який пожирав людей вогняною пащекою і трощив зубами немовлят. Аж тут прилетів на баскому коні святий Юрій. Він копією приткнув Змія до землі, одрубав вогневержущі голови мечем, а коник-побратим розтоптав недорубок Змія своїми копитами. Ось так і позбавив Святий Юрій мир од людоджера.

Перебирає кобзар приструнки, схлипують вони вгорі, а люди в гурті перешіптуються: «А який Юрій нас виручить од ненажерливих зміїв?».

Задушевний спів бандури Тараса Компанійченка нам довелось чути в Сумському педагогічному університеті імені А. С. Макаренка. Він тоді саме відвідав рідне село Деркачівку (Недригайлівщина). Цей кобзар – воістину подвижник. Знаючи величезну кількість псалмів, дум, народних пісень, українських романсів різних часів він не тільки несе їх в люди, а ще й живе за моральними принципами давніх кобзарів: сповідує правду, побратимство, не допускає ніякого загравання з тими, хто наділений владою.

Відома бандуристка – уроженця с. Будилка (Лебединщина) Віра Іларіонівна Хелемеля – самотужки опанувала гру на бандурі, а тоді ще й організувала клас бандури (перший в Криму) при Феодосійській школі № 1 і створила капелу бандуристів при міському Будинку культури [10]. Її працю з відродження кобзарства в Криму варто вважати подвигом. Подвигом є і створення кобзарем Богданом Жеплинським та його братом Романом капели бандуристів на засланні [6]. Серед глухої тайги, в концтаборі під назвою «Торба» біля річки Чулим невірники виготовили бандури з кедр, струни зробили із жил та кишок звірів. І все це після 12 годинної щоденної каторги на лісоповалі. І ось нарешті бандури озвалися рідним голосом України. І люди враз відчули плече один одного, зігрілися теплом рідних мелодій і в тому черпали сили до нескореності.

Приємно, що народна традиція кобзарства на Сумщині не перевелася. Одним із шанованих кобзарів Слобожанщини є уроженець с. Засулля, що під Ромнами, заслужений діяч мистецтв (2005 р.) Микола Григорович Мошик. Будь-які урочистості, патріотичні зібрання не обходяться без його співогри. Він і на шевченківських святах, на ювілеях, на майданах, він і в роз'їздах по областях. І всюди лунають його патріотичні пісні. Ми не помилились, бо М. Мошик, крім старовинних дум, пісень і

псалмів збагатив кобзарський доробок ще й власною музикою. Він автор багатьох пісень на слова Тараса Шевченка, Олександра Олеся, Дмитра Павличка, Вадима Крищенка, Леоніда Полтави, Олеся Лупія, Ліни Костенко, Олеся Бердника, Володимира Сосюри, Володимира Затуливітра та інших майстрів слова. М. Мошик – автор оригінальних творів: «Дума про Калнишевського», «Конотопська битва», «Дума про голод», «Дума про Глухів», «Балада про сумських студентів».

Тема голодомору особливо болюча для кобзаря. Малий Микола від безхліб'я був пухлим у голодовку 1946-1947 років. Ще тоді начувся про голодне людодство в рідному селі. Тоді голодною смертю вимирали цілі кутки села. А в сусідньому селі Коржі голод забрав понад 400 чоловік, у Глинську – 800 чоловік, а в Смілому – понад дві тисячі. В Засуллі розор селян чинили комуністичні бригади, очолювані уповноваженим райвиконкому Гольдфельдом. Знаючи про цей розбій, М. Мошик написав музику до «Пісні про продподаток», яку в 1926 р. у с. Ворожба співав кобзар Ляшенко. Слова пісні збереглися в архівах НКВС, а мелодія була втрачена [11]. Досі невідомо, чи наслідки наші етнографи записати у свій час мелодії «Думи про голод», яку колись співав Є. Мовчан. Слова були відомі, а мелодія – ні. От Мошик і взявся за її написання, та створив чудовий викривальний твір на слова Єгора Мовчана.

«Наші красні комісари, що ж ви наробили,
Із нас кожні поздирали, собі галіфе пошили».

Він автор багатьох фольклорних записів, зокрема «Молитва Калнишевського» та «Легенда про вершника». У співавторстві М. Мошик видав унікальний довідник «Кобзарі та бандуристи Сумщини».

Саме тому люди про нього кажуть: «Кобзар, який зігриває наші душі» [23].

Особливо великий потяг у народу до давніх форм кобзарювання, це вельми помітно в часи суспільних бід і негараздів. Як справедливо зазначає дослідник цього виду мистецтва Кость Черемський: «Для когось автентичне кобзарство – це своєрідний стан душі, відгук на потребу постійного відчуття глибин вічності; для інших – самовдосконалення через медитативне розчинення у співогрі; для багатьох – століттями перевірене джерело почуття сили, духовної і творчої наснаги, ефективного психорегулювання та лікування» [23].

Висновки. Отже, досліджуючи тему кобзарства, ми переконалися у глибокій історії народного епосу й величезній силі його впливу на слухачів. Впливу співогрою та самим усвідомленням слухачами того, що до них промовляє голос пращурів, народної героїки, голос рідної землі. Ми переконалися, що силу цього епосу берегли і несли межі люди сильні духом подвижники. В наш час кобзарство є архінеобхідною умовою воскресіння національної самосвідомості. А пробудження самосвідомості без кобзарства уповільниться в часі. Глибока історія – то неабиякий важіль у відродженні національних цінностей народу і особливо молодого покоління. Сьогодні, серед патріотичної молоді ми спостерігаємо неабияке зростання активності національного духу. Велика доля в тому засіві – наше кобзарство. Впевнені, що воно й надалі буде неабияким важелем у воскресінні нації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адамцевич Є. Кобзарі, бандуристи та лірники Сумщини: Спогади, статті, матеріали. / Є. Адамцевич. – Суми : Мистецький центр «Собор», 1999. – С. 45.
2. Архів управління СБУ по Полтавській області. – (ДАПО). Спр. 11924 (15496). – Арк. 1 – 395.
3. Бердник Олесь. Де ви кобзарі? / О. Бердник // Київ., 1989. – № 12. – С. 8. (цит. за Мовчан Є. Кобзарі, бандуристи та лірники Сумщини : Спогади, статті, матеріали. – Суми, Собор : 1999. – С. 49 – 50.)
4. Байдаченко Ф. Колгоспна частушка / Ф. Байдаченко // Радянська література. – 1935. – № 4. – С. 183.
5. Бажан М. Сліпці : Історична поема / М. Бажан // Життя і революція. – 1930. – № 7 – 9; 1931, квітень.
6. Вертій О. Життя під срібний передзвін бандур (штрихи до портрета дослідника кобзарства Богдана Жеплинського) / О. Вертій // Народна творчість та етнографія. – 2006 р. – Ч. 2.
7. «Визвольний шлях». – 1955. – Ч. X. – С. 94 – 95 (цит. за «Народна творчість та етнографія». – Ч. 1. – 2001. – № 2).
8. Думи. Радянський письменник. – К., 1969. – 535 с.
9. Діло Корнієвського. Як мене арештовували і звільняли. – Родовід. – 1996. – № 6. – С. 243.
10. Дзвени, бандуро, в пам'яті моїй. // Кримська світлиця (м. Сімферополь). – 15 лютого 2002 р.
11. ДАСО. Р – 7, оп. 2, спр 33. Арк. 275, ДАСО. Р – 7, оп. 2 спр. 42. Арк. 139 – 146.
12. ДАСО. Р-7, оп.2 спр. 42.
13. Думи. ДВУ. Київ. 1958. – С. 225
14. Дорошевич О. Підручник історії української літератури. / О. Дорошевич – Видання четверте. – Книгоспілка, 1929. – С. 134.
15. Житецький П. Про українські народні думи / П. Житецький. – К. Друкар, 1919. – С. 117 (цит. за Кость Черемський. Традиційне співоцтво. Українські співці-музиканти в контексті світової культури. – Харків : Атос, 2008. – С. 83.
16. За часом, як за плугом (до 70-ліття Миколи Шудрі). – К., 2007. – С. 128.
17. Коряк В. Нарис історії української літератури. / В. Коряк. – Державне видавництво України, 1927. – С. 243.
18. Коряк В. Нарис історії української літератури. / В. Коряк. – Державне видавництво України, 1927. – С. 123.

19. Кононенко Н. Епос та плач: про витoki української думи. / Н. Кононенко. – Родовід. – 1993. – Ч. 6. – С. 29.
20. Мошик М. Кобзарі та бандуристи Сумщини. / М. Мошик, Б. Жеплинський, А. Горняткевич. – Суми : Козацький вал, 1999. – С. 5.
21. Смолич Ю. Середньовічний одяг і босяцький намул. / Ю. Смолич // Комсомолец України. – 1927. – 7 травня.
22. Срезневський И. В. Материалы для словаря древнерусского языка по письменным памятникам. / И. Срезневский. – М. : ГКС, 1958. – Т. I.
23. Черемський К. Повернення традицій: з історії нищення кобзарства. / К. Черемський. – Харків : Центр Леся Курбаса, 1999. – С. 179 .
24. Черемський К. П. Шлях звичаю / К. Черемський. – Х. : Глас, 2002. – С. 444.
25. Черемський К. Традиційне співоцтво. Українські співці-музиканти в контексті світової культури. / К. Черемський. – Харків : Атос, 2008. – С. 85.

РЕЗЮМЕ

М. А. Суховий. Кобзарское искусство как один из ведущих факторов воспитания национальных ценностей у студенческой молодежи.

В статье автор коснулся глубин зарождения кобзарского искусства, его влияния на формирование патриотизма в кобзарской среде, раскрывает этапы возрождения песнопения народных гомеров и их влияние на формирование народной идеи.

Исследователь особенно подчеркивает задания молодого поколения кобзарей как объединительного звена глубокой народности старинных дум с мелодикой и тематикой современности. В статье раскрывается широкая панорама тяжелых кобзарских дорог, кобзарского смело-правдивого слова и героизма кобзарей наших дел.

Ключевые слова: воспитание, духовность, кобзарство, кобзари, молодежь, народ, нация, национальные ценности, фольклор, формирование.

SUMMARY

M. Sukhoviyy. Kobzar art as one of the leading factors in values among students.

Analysing the problem the author touches upon the roots of kobzar appearing, its influence on the formation of patriotism in kozak surrounding. The author examines the stages of singing and playing revival «Folk Gomers» and their influence on the growing of national idea. The researcher points out the tasks of young kobzars as linking point of folk's ancient thoughts, and melodics, subjects of the present days. The article exposes a wide panorama of hard kobzar's roads and heroism of contemporary kobzars.

Key words: upbringing, spirituality, kobzarstvo (folk singing), kobzars, youth, young people, people, nation, national values, folk, formation.

УДК 371.388-057.87:378.661

Л. В. Філіппова

Національний медичний університет
імені О. О. Богомольця

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

У статті розглянуто як можна отримати компетентних спеціалістів фармацевтичної промисловості за правильної організації самостійної роботи вчорашніх школярів; як самостійна робота студентів фармацевтичного факультету може впливати на подальший розвиток професійних навичок. Досліджено види самостійної роботи студентів, які використовуються в Національному медичному університеті, та взаємозв'язки, що виникають: